

отражают этнические константы на определенном этапе развития каждого социума. Раскрываются механизмы ментального структурирования концептосферы, отражающие познавательный процесс концептуализации мира, результатом которого являются концепты как структуры знаний, содержащие информацию двух ярусов: этимологического (связанную с первоначальным значением имени концепта и лежащую в основе этнической константы) и актуального (представленной многослойным сочетанием ценностно-понятийного, ценностно-оценочного и ценностно-образного компонентов в структуре концепта). Сделан вывод о том, что в этимологической зоне сохранены этнические константы как архетипы бессознательного, а в современной зоне – культурно-ценностные доминанты, которые формируются и доминируют на различных этапах этногенеза в форме стереотипов, определяющих модели поведения этносов в конкретный период. Постулируется факт о том, что уже наметилась тенденция и сложились все предпосылки для становления нового направления – этносемиотрии аксиоконцептосфер носителей английского и украинского языков.

Определяются перспективы дальнейшего исследования этой проблемы, связанные с необходимостью разработки новой методологии, которая позволит определить доминанты ценностных смыслов в конкретную историческую эпоху развития определенного этноса, онтологически отраженных, прежде всего, в культурных концептах и в менталитете народов.

Ключевые слова: аксиоконцептосфера, этносемиотрия, этнические константы, культурно-ценностные доминанты, этимологическая информация, актуальная информация, архетипы, стереотипы, ментальные структуры.

Stefanova Nataliia. Conceptual Sphere as Mental Structuring of Ethnic Constants and Cultural Value Dominants. The article presents the correlation of concepts “worldview” – “conceptual worldview” – “sphere of concepts” – “ethnic worldview” with the justification of the synonymous nature of these terminological definitions, related to the fact that they all are, at first, the general result of cognition of the surrounding world by native speakers of a specific language, secondly, mental constructs / models formed on the basis of the interaction of ethnic constants (archetypes) and cultural value dominants (stereotypes); convincing scientific arguments, given in support of the fact that cultural value dominants reflect ethnic constants at a certain stage of development of each society. The mechanisms of the sphere of concepts mental structuring are revealed, that reflect the cognitive process of the conceptualisation of the world, the result of which are concepts like knowledge structures containing information of two tiers: the etymological (associated with the original meaning of the concept name and underlying the ethnic constant) and current (represented by a multilayered combination of value-conceptual, value-estimated and value-shaped components in the structure of the concept). It is concluded that in the etymological zone, ethnic constants are preserved as archetypes of the unconscious, and in the modern zone - cultural value dominants that are formed and dominate at various stages of ethnogenesis in the form of stereotypes that determine the patterns of ethnic group behavior in a particular period. The fact is postulated, that it has been evolved a trend and all terms of reference for the formation of a new direction – ethnosemiometry of axiological sphere of concepts of English and Ukrainian speakers.

For further research on this problem, there are identified prospects, related to the need to develop a new methodology, which will determine the dominants of value meanings in a specific historical era of a certain ethnos evolution, ontologically reflected, first of all, in cultural concepts and in the mentality of peoples.

Keywords: axiological sphere of concepts, ethnosemiometry, ethnic constants, cultural value dominants, etymological information, current information, archetypes, stereotypes, mental structures.

УДК 811.111'36-116:164.223.4:070

Олеся Татаровська

ВЕРБАЛЬНІ РЕПРЕЗЕНТАЦІЇ ФОНОВИХ ЗНАТЬ (НА МАТЕРІАЛІ АНГЛОМОВНОЇ ПРЕСИ)

Вважається, що фонові знання, як і знання взагалі, насамперед поняття когнітивне. З цього випливає необхідність розмежовувати власне фонові знання і конкретні способи їх реалізації. Існує достатньо широкий спектр термінів, з якими тісно пов'язане використання терміна «фонові знання» (пресупозиція, імпліцитне значення, підтекст, вертикальний контекст, конотація та ін.). Найважливішим та найбільш виправданим видається протиставлення фонових знань та фреймів, оскільки фрейм – також одиниця знання.

Фонові знання є невід'ємним складником свідомості людини та утримуються в її пам'яті; вони не входять до фреймів через унікальність, одиничність, специфічність своїх об'єктів; фонові знання двох людей можуть бути взаємними у тому випадку, коли взаємність не сприймається як тотожність; вони мають різну глибину, зумовлено культурою людини; створюючи тексти, автори вербалізують у них фрагменти своїх фонових знань, інколи орієнтуючись на «фактор адресата», а в деяких випадках нехтуючи ними; вербальні репрезентації фонових знань мають аллюзивну природу та є носіями інформації або ж прагматичної (посилання на об'єкт знання), або ж стилістичної (посилання на текст чи тексти, які стоять за об'єктом), або ж ці два типи інформації змішуються;

багаторазово активізуючи в мовному вигляді фрагменти своїх фонових знань в тексті, автор за допомогою цих вербальних посилань може створювати імпліцитні внутрішньотекстові зв'язки, а якщо текст є художнім, то ще й конструювати (свідомо чи несвідомо) вертикальний контекст.

Ключові слова: фонові знання, алюзія, фрейм, вертикальний контекст, прагматична інформація, стилістична інформація, вербальні репрезентації.

Постановка наукової проблеми та її значення. Словник лінгвістичних термінів визначає фонове знання як «взаємне знання реалій мовцями і слухачами і виступає основою мовного спілкування» [1, с. 498]. За очевидної беззаперечності цього лаконічного визначення не можемо, проте, не відзначити, що значна кількість мовного матеріалу, який проаналізовано в працях з різноманітних лінгвістичних дисциплін, а також і сама кількість праць доводять, що існує ще низка питань, пов'язаних із використанням терміна, його співвіднесеністю з іншими близькими поняттями.

Аналіз досліджень цієї проблеми. Такі питання виникають із двох головних причин. Перша причина криється в різноманітних підходах до дослідження фонових знань. Друга ж полягає у поверхневому використанні терміна, яке вже стало традиційним.

Мета і завдання статті. Вважається, що фонові знання, як і знання взагалі, – насамперед поняття когнітивне. З цього випливає необхідність розмежовувати власне фонові знання і конкретні способи їх реалізації. Інакше кажучи, які б одиниці мовного рівня ми не аналізували, вони не можуть визначатися як фонові знання. Текст в будь-якому і також найширшому тлумаченні взагалі не містить ніяких знань. Текст радше визначаємо як «інформаційне, багаторівневе повідомлення, яке має певну прагматичну настанову і побудоване згідно з правилами поєднуваності мовних одиниць, з яких він складається» [2, с. 27]. Очевидно, існують певні прийоми вербалізації фонових знань, за допомогою яких окремі фрагменти знань адресанта виявляються в тексті, вбудовуються в нього та виступають носіями певного виду інформації. Ми не використовуємо терміни «інформація» і «знання» як синонімічні. «Знання» – це те, що вже відклалося в свідомості і є частиною знання. Знання – це не набір випадкових фактів, а набір даних, об'єднаних у певну впорядковану систему [3, с. 28–29], в той час як інформація – смисловий зміст тексту [4, с. 9].

Виклад основного матеріалу й обґрунтування отриманих результатів дослідження. Існує достатньо широкий спектр термінів, з якими тісно пов'язане використання терміна «фонові знання» (пресупозиція, імпліцитне значення, підтекст, вертикальний контекст, конотація та ін.). Найважливішим та найбільш виправданим видається протиставлення фонових знань та фреймів, оскільки фрейм – також одиниця знання. Та чи можуть фонові знання та знання, які є у фреймі, бути тотожними? Ми поділяємо погляд В. Л. Найєра, чия відповідь є негативною: між фоновими знаннями та «знаннями, які структуровані у фреймі, існує суттєва різниця» [5, с. 7]. Ці відмінності «слід шукати в певному ступені конвенційності та структурованості: фреймові знання тяжіють до стереотипності та організованості, а фонові є конкретними й унікальними», вони «не втручаються в фреймову сітку вузлів та зв'язків, залишаючись за її межами» [5, с. 7]. Саме тому, повертаючись до визначення, поданого в словнику лінгвістичних термінів, фонове знання, певним чином, – є дійсно знанням про певні реалії, тобто специфічні факти, одиничні об'єкти, персоналії тощо. Нерідко реалії мають певне культурне чи національно-культурне забарвлення. Розглянемо наступний приклад:

Приклад 1.

...bells made in the 17th century by a Dutch man so talented he was considered **the Picasso of the bell world** ... (*The New York Times*, February 22, 2014).

Автор статті дає високу оцінку мистецтву голландського майстра дзвонів, прирівнюючи його за допомогою прийому антономазії до мистецтва Пікассо. Очевидно, знання про персоналію Пабло Пікассо є лишень фоновим знанням і без нього неможливо вивести позитивну речення. Як відомо, Пікассо – іспанець, проте більшу частину життя провів у Франції. Чи це знання має фонове «культурне» забарвлення і, якщо має, то яке? Якщо б замість прізвища Пікассо було б використане прізвище Веласкес, да Вінчі чи Брюллов, чи змінилося б при цьому «культурне забарвлення»? Набагато складніше піддати сумніву твердження про те, що фонові знання, як і власне знання, є завжди конкретними та індивідуальними, і можуть мати культурне забарвлення

тільки у випадку, коли культуру розуміють як множину уявлень людини про себе та про навколишній світ.

Визначення фонового знання як обов'язково «взаємного» для «мовця та слухача» скеровує аналізоване поняття (як уже зазначалося, поняття *когнітивне*) в площину лінгвопрагматики. Згідно з традиційними поглядами виникає бажання або ж розмежувати терміни «фонове знання» та «пресупозиція» [10], або ж до певної міри ототожнити їх, включити перше в друге [11]. Між цим прагматичні пресупозиції – «оцінка мовцем загального фонду знань, конкретної інформованості, інтересів, думок та поглядів, психологічного стану, особливостей характеру та здатності розуміти адресата» [12, с. 390]. Поняття «фонові знання» ставимо нарівні з припущенням про наявність знань, орієнтуванням на можливість адекватно сприймати певну інформацію, що досить важко виправдати, навіть враховуючи всю різноманітність підходів до проблеми пресупозицій.

Такому зміщенню власне одиниць знань та прагматичних факторів, яке полягає в оперті на їх різноманітні види, очевидно, сприяють праці в царині міжкультурної комунікації, етнопсихолінгвістики, лінгвокраїнознавства, в яких фонові знання зручно розглядати винятково як умову міжмовного та міжкультурного спілкування, а не як будь-які інші. Звідси впливає не тільки зведення фонових знань до обізнаності про реалії конкретної країни (наприклад, країни, мову якої вивчають), але й прирівнення їх до самих реалій [7].

С. Левінсон, виділяючи семантичні та прагматичні пресупозиції [13], вказує на наявність у висловленні «Джон шкодує про те, що покинув лінгвістику до того, як поїхав з Кембриджа» (“John regrets that he stopped doing linguistics before he left Cambridge”) таких пресупозицій:

- 1) існує хтось, кого мовець і слухач однаково опізнає як «Джона»;
- 2) Джон покинув займатися лінгвістикою до того, як поїхав з Кембриджа;
- 3) Джон поїхав з Кембриджа;
- 4) Джон був у Кембриджі [13, с. 180].

Проте для розуміння того, що під словом *Кембридж* розуміємо британський університет, необхідно мати вже відповідні фонові знання. Таким чином, пресупозиція «обмежена рамками конкретної комунікативної ситуації» [14, с. 161].

Якими б не були конкретні фрагменти фонових знань людини, яку сферу життя вони не представляли б, в основі прийомів їх вербалізації, як правило лежить алюзивний механізм мови. Інформація, котру доносять мовні одиниці, в такому випадку виявляється переважно прагматичною або ж стилістичною. «Деякі форми вербалізації фонових знань виявляють переважно інтелектуальну цінність, лишень відсилаючи адресата до будь-яких конкретних знань і залишаючись до певної міри в сфері ментальних репрезентацій; інші є також стилістично визначальними – лінгвостилістично» [14, с. 162].

Спроби класифікувати власне фонові знання тематично призводять до виділення досить аморфних, розмитих груп, які перетинаються одна з одною, а саме: біблійні, міфологічні, історичні факти та ін. Розмежування таких, повертаючись до вищенаведеного, можливе в процесі викладання іноземної мови, але, насправді, є неможливим, оскільки фонові знання надзвичайно різноманітні, індивідуальні і, відповідно, мають різний рівень глибини у кожної людини.

Виділення груп фонових знань синхронічних та діахронічних, «актуальних» та актуалізованих» з наступним поділом з опертям на часовий фактор також характеризується розмитістю та невизначеністю [10], як і всі інші перелічені підходи, які мають на меті описати поняття без урахування його особливої індивідуальної, конкретної природи.

Раціональнішим видається розмежування вербальних репрезентацій фонових знань авторів текстів на підставі того, яка інформація в них домінує. Породжені алюзією, вербальні репрезентації тяжіють до двох полюсів.

1. Вони можуть існувати для того, щоб викликати в читача уявлення про якийсь факт, подію, персоналію та ін., безпосередньо не пов'язаних з основним змістом тексту, але вони доповнюють, розширюють та збагачують його; мета таких репрезентацій – сприяти кращому розумінню думки автора; якщо, наприклад, є посилання на якийсь факт, то увага фокусується на самому факті, а не на закріплених за ним текстах / тексті. Вербальні репрезентації на взір не мають (або майже не мають) естетичного спрямування, не виконують стилістичних функцій.

Приклад 2.

Now comes a collection of Iraqi exiles who in varying degrees helped the United States and its coalition overthrow Saddam Hussein. Since the shooting mostly stopped, the exiles and their Kurdish allies have landed in Baghdad **as if it were Normandy** (The New York Times, May 11, 2013).

Тут міститься посилання на факт з історії Другої світової війни – висадку в Нормандії англо-американських сил, до яких приєдналися і французькі репатріанти; багато з них очолили пізніше повоєнну Францію. Політичні перспективи колишніх іракських політемігрантів та їх курдських союзників тотожні, за автором, до перспектив лідерів французького опору у 1944 році. У цьому висловленні посилання тільки допомагає повніше передати авторське розуміння зв'язку між фактами.

2. Головною метою актуалізації фрагментів фонових знань у вербальних структурах може бути не тільки покращення сприйняття повідомлення, проте й досягнення стилістичного ефекту, в результаті чого вербалізовані фонові знання виявляються ніби «вмонтованими» в різноманітні стилістичні прийоми та набувають естетичної цінності; стилістична інформація домінує над прагматичною; важливим передусім посилання не на факт, який відбувся, а на текст чи тексти, які він породжує. Як зазначає Ф. А. Литвин, такий текст може складатися й з одного речення [15].

Звісно, важко не погодитися з думкою, що за кожним фрагментом фонового знання стоїть текст і, можливо, не один [15] (таким текстом може бути, скажімо, слово *Normandy* з прикладу 2). Проте, як вже зазначалося, кожна нова вербальна репрезентація скеровується певним чином на сам об'єкт знання або ж на ці тексти. В останньому випадку вона є особливо цікавою для лінгвостилістики.

Приклад 3.

You can break 6 of the ten commandments in America, but please, **Thou Shalt Not Violate the Brand**. (The New York Times, May 11, 2013).

У статті про заборону продажу еротичних журналів у мережі магазинів *Wal-Mart*, яка висміює снобізм її керівництва, для створення гумористичного ефекту автор ставить заборону в один ряд із заповідями Старого Заповіту, зберігаючи мову англомовних перекладів Біблії. Наголос у цьому реченні стоїть на посиланнях на факти священного писання. Спостерігаємо також і алюзію як стилістичний прийом, і, відповідно, стилістична інформація виходить на перший план.

Можливості співвідношення прагматичної і стилістичної інформації у вербальних репрезентаціях фонових знань адресанта не вичерпується лише цими двома варіантами, хоча вони є найбільш показовими. Існують також прийоми вербалізації фонових знань, коли важко виділити головний тип інформації.

Приклад 4.

Obama is **the Oz behind the curtain, but unlike the wizard, the special effects are performed by others**. Especially on terrorism and his White House is at 'battle stations' to prevent the curtain from being pulled open. (The Guardian, March 25, 2014).

Намагаючись показати необізнаність Барака Обами з діяльністю терористичних організацій, відсутність у нього самостійності у прийнятті рішень та бажання намалювати сатиричний портрет президента, автор статті вдається до алюзивної антономазії (*the Oz behind the curtain*), котра отримує подальший розвиток у двох алюзіях у дитячій книзі "Wonderful Wizard of Oz". Змішання прагматичного та стилістичного типів інформації виникає тут у зв'язку із більш розгорнутим мовним представленням фонових знань.

Іншим наслідком такого розгорнутого представлення може бути і посилання на об'єкти фонових знань та тексти, які за ними стоять, і встановлення імпліцитних внутрішньотекстових зв'язків, а саме: транзитивних. Проте розгляд текстоутворюючих можливостей вербальних репрезентацій авторських фонових знань (а також і взаємозв'язку фонових знань та вертикального контексту) вимагає окремого скрупульозного дослідження.

З приводу взаємодії фонових знань та вертикального контексту варто коротко сказати про таке: поняття фонове знання – когнітивне; «вертикальний контекст» – радше, філологічна проблема [8, с. 49], котра частково лежить у сфері прагматики. Вертикальний контекст може існувати в літературному тексті, в той час як, наприклад, газетні та журнальні статті (які стали

матеріалом нашого дослідження) побудовані на основі прагматичних пресупозицій та посилань на фонові знання. У цей самий час вертикальний контекст активізує в читача фонові знання саме історико-філологічного характеру [8]. Фонові знання, наявність котрих, як вважає автор газетного чи журнального тексту, можуть бути пов'язаними з будь-якими об'єктами та текстами, які за ними стоять. Останні нерідко є також особливими.

Досить часто в англійській пресі (особливо в заголовках) автори намагаються вербально зобразити ті фрагменти своїх фонових знань, за котрими стоять тексти популярних пісень та тексти, підкріплені якимось відеорядом (власне, це можуть бути кіносценарії, екранізовані книги). Очевидно, читачі швидше за все впізнають саме розтиражовані тексти. Співвіднесення читачем інформації у статті з власними фоновими знаннями, таким чином, прискорюється, спрощується (для творця художнього тексту це не першочерговим завданням). Назва статті про довгоочікуваний вихід Японії з економічної кризи – “Here Comes The Sun” – збігається з назвою пісні *The Beatles* та містить алюзію до символу країни – сонця, яке сходить (*The Economist*, May, 2014). Стаття про кращих гравців в регбі має назву “Simply The Best”, так само, як і пісня британської рок-співачки Тіни Тернер (*The Daily Mail*, November 27, 2013). Вміщуючи на першу сторінку певний рекламний епіграф до публікації у статті інформації про матерів, які носять модний одяг своїх доньок, автори знову надають перевагу розтиражованому пісенному тексту, хоча (як й у попередніх випадках) він безпосередньо не пов'язаний з тематикою статті.

Приклад 5.

Lisa Armstrong: **mothers, leave your daughters' clothes alone** (*The Times*, May 5, 2014).

Алюзія до фрази з популярної пісні *Pink Floyd* (“Teachers, leave your kids alone!”) створює особливий стилістичний ефект, привертає увагу, викликає асоціації. Неминучим є й її гумористичне сприйняття: високий емоційний заклик, який міститься в пісні, породжений вічною проблемою батьків та дітей накладається на моментне й позбавлене філософської глибини питання про тенденції моди.

Приклад 6.

Стаття про незвичні напади морських котиків на плавців в містечку *La Jolla* на одному з каліфорнійських курортів має таку назву: *La Jolla Battle: Not Exactly ‘Jaws’ But Seals*. (*The New York Times*, March 30, 2013).

Можливість використання назви багатосерійного фільму жахів “Jaws” у назві свідчить про впевненість автора в тому, що посилання буде цілком зрозуміле для читачів, закладена ним прагматична інформація буде декодованою.

Надання переваги текстам, закріплених популярною музикою та/чи відеорядом, – ось якою є одна з найочевидніших особливостей вербалізації фонових знань в англійській пресі.

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Варто зазначити, що більшість питань, запланованих до розгляду в цьому дослідженні, залишаються відкритими. Проте вже на даному етапі можемо зробити певні проміжні висновки. Фонові знання є невід’ємним складником свідомості людини та утримуються в її пам’яті; вони не входять до фреймів через унікальність, одиничність, специфічність своїх об’єктів; фонові знання двох людей можуть бути взаємними у тому випадку, коли взаємність не сприймається як тотожність; вони мають різну глибину, що зумовлюється культурою людини; створюючи тексти, автори вербалізують у них фрагменти своїх фонових знань, інколи орієнтуючись на «фактор адресата», а в деяких випадках нехтуючи ними вербальні репрезентації фонових знань мають алюзивну природу та є носіями інформації або ж прагматичної (посилання на об’єкт знання), або ж стилістичної (посилання на текст чи тексти, які стоять за об’єктом), або ж ці два типи інформації змішуються; багаторазово активізуючи в мовному вигляді фрагменти своїх фонових знань у тексті, автор за допомогою цих вербальних посилань може створювати імпліцитні внутрішньотекстові зв’язки, а якщо текст художній, то ще й конструювати (свідомо чи несвідомо) вертикальний контекст.

Джерела та література

1. Арутюнова Н. Д. Прагматика / Н. Д. Арутюнова // Большой энциклопедический словарь «Языкознание». – М. : Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 389–390.
2. Ахманова О. С. Словарь лингвистических терминов / О. С. Ахманова. – М. : Советская энциклопедия, 1966. – 608 с.

3. Ахманова О. С. «Вертикальный контекст» как филологическая проблема / О. С. Ахманова, И. В. Гюббенет // Вопросы языкознания. – 1977. – № 3. – С. 47–54.
4. Верещагин Е. М. Язык и культура: лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного. 4-е изд., перераб. и доп. / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1990. – 246 с.
5. Владимирова Е. В. Фоновые знания как семантическая категория в коммуникативно-прагматическом аспекте: дис. ... канд. филол. наук / Владимирова Е. В. – М., 2003. – 143 с.
6. Гак В. Г. Высказывание / В. Г. Гак // Большой энциклопедический словарь «Языкознание». – М.: Большая Российская энциклопедия, 1998. – С. 90.
7. Гончаренко С. Ф. Стилистический анализ испанского стихотворного текста (основы теории испанской поэтической речи) / С. Ф. Гончаренко. – М.: Высш. шк., 1988. – 192 с.
8. Крюков А. Н. Фоновые знания и языковая коммуникация / А. Н. Крюков // Этнопсихоллингвистика. – М.: Наука, 1988. – С. 19–34.
9. Литвин Ф. А. Текст как источник фоновых знаний – компонента содержания лексических единиц / Ф. А. Литвин // Лексика и лексикография: сб. науч. тр. – М.: Институт языкознания РАН. Орловский государственный технический университет. – Вып. 12 – 2001. – С. 80–87.
10. Лобанов С. В. Стилистические аспекты функционирования терминологической лексики в художественном тексте (на материале англоязычной художественной прозы): дис. ... канд. фил. наук / Лобанов С. В. – М., 2003. – 185 с.
11. Наер В. Л. К вопросу о вербализации фоновых знаний / В. Л. Наер // Актуальные проблемы германистики и романистики: сб. науч. статей. – Смоленск, 2004. – Вып. 8. – С. 160–165.
12. Наер В. Л. Фрейм как инструмент декодирования семантической и стилистической информации / В. Л. Наер // Языковые универсалии в стилистике. – М., 1993. – Вып. 409. – С. 16–27.
13. Панкрац Ю. Г. Знание / Ю. Г. Панкрац // Краткий словарь лингвистических терминов / под общ. ред. Е. С. Кубряковой. – М.: МГУ, 1996. – С. 28–29.
14. Халеева И. И. Основы теории обучения пониманию иноязычной речи (подготовка переводчиков) / И. И. Халеева. – М.: Высш. шк., 1989. – 238 с.
15. Levinson S. C. Pragmatics / S. C. Levinson. – Cambridge University Press, 1983. – 420 p.

References

1. Arutiunova, N. D. 1998. *Pragmatyka. Bolshoy Entsiklopedichesky Slovar «Yazykoznaniiye»*, 389 – 390. Moskva: Bolshaya Rossiyskaya Entsiklopediya.
2. Akhmanova, O. S. 1966. *Slovar Entsiklopedicheskykh Terminov*. Moskva: Sovetskaya entsiklopediya.
3. Akhmanova, O. S., and Gubbenet, I. V. 1977. “Vertikalnyi kontekst» kak filologicheskaya problema”. *Voprosy yazykoznaniiya*, (3): 47–54.
4. Vereschagin, Ye. V., and Kostomarov V. G. 1990. *Yazyk i kultura: Lingvostranovedeniye v prepodavanii russkogo yazyka kak inostrannogo*. Moskva: Russkii yazyk.
5. Vladimirova, Ye. V. 2003. “Fonoviye znaniiya kak semanticheskaya kategoriya v kommunikativno-pragmaticheskom aspekte”. PhD diss., Moskva.
6. Gak, V. G. 1998. “Vyskazyvaniye”. In *Bolshoy Entsiklopedichesky Slovar «Yazykoznaniiye»*. – Moskva: Bolshaya Rossiyskaya Entsiklopediya.
7. Goncharenko, S. F. 1998. *Stilisticheskyy analiz ispanskogo stihotvornogo teksta (osnovy teorii ispanskoi poeticheskoi rechi)*. Moskva: Vysshaya shkola.
8. Kriukov, A. N. 1998. *Fonovye znaniiya i yazykovaya kommunikatsiya. Etnopsiholingvistika*, 19–34. Moskva: Nauka.
9. Litvin, F. A. 2001. “Tekst kak istochnik fonovykh znaniiy – komponenta sodержaniya leksicheskikh yedinitz”. *Leksika i leksikografiya*, (12): 80–87. Moskva: Orlovskii gosudarstvennyy tehnikeskyy universitet.
10. Lobanov, S. V. 2003. “Stilisticheskie aspekty funktsionirovaniya terminologicheskoi leksiki v hudozhestvennom tekste (na material angloyazychnoi hudozhestvennoi prozy)”. PhD diss., Moskva.
11. Nayer, V. L. 2004. “K vorposu o verbalizatsii fonovykh znaniiy”. *Aktualnyie problemy germanistiki i romanistiki*, 8: 160–165.
12. Nayer, V. L. 1993. “Freim kak instrument dekodirovaniya semanticheskoi i stilisticheskoi informatsii”. *Yazykoviye universalii v stilistike*, 409: 16–27. Moskva.
13. Pankrats, Yu. G. 1996. *Znaniye. Kratkii slovar lingvisticheskikh terminov*, 28–29. Moskva: MGU.
14. Khaleyeva, I. I. 1989. *Osnovy teorii obucheniya ponimaniyu inoyazychnoi rechi (podgotovka perevodchikov)*. Moskva: Vysshaya shkola.
15. Levinson, S. C. 1983. *Pragmatics*: Cambridge University Press.

Татаровская Олеся. Вербальные репрезентации фоновых знаний (на материале англоязычной прессы).

Представляется, что фоновые знания, как и знания вообще, – прежде всего понятие когнитивное. Из этого следует, что необходимо отграничивать фоновые знания от конкретных способов их вербализации. Имеется довольно широкий спектр терминов, с которыми тесно связано употребление термина «фоновые знания» (пресуппозиция, имплицитный смысл, подтекст, вертикальный контекст, коннотация и др.) Наиболее важным и оправданным видится противопоставление фоновых знаний и фреймов, поскольку фрейм – также единица знаний.

Фоновые знания неотделимы от сознания человека и содержатся в его памяти; они не включаются во фреймы ввиду уникальности, единичности, специфичности своих объектов; фоновые знания двух людей могут быть обоюдными в случае, если обоюдность не понимается как тождественность; они имеют разную глубину, что обусловлено культурой человека; создавая тексты, авторы вербализируют в них фрагменты своих фоновых знаний, иногда ориентируясь на «фактор адресата», а в некоторых случаях пренебрегая им; вербальные репрезентации фоновых знаний имеют аллюзивную природу и оказываются носителями информации либо в большей степени прагматической (отсылка происходит у объекта знания), либо стилистической (отсылка осуществляется к стоящему за объектом знания текстом или текстам), либо эти два типа информации оказываются смешанными; многократно активизируя в языковой форме фрагменты своих фоновых знаний в тексте, автор с помощью этих вербальных отсылок может создавать имплицитные внутритекстовые связи, а если текст художественный, то еще и конструировать (осознанно или неосознанно) вертикальный контекст.

Ключевые слова: фоновые знания, аллюзия, фрейм, вертикальный контекст, прагматическая информация, стилистическая информация, вербальная репрезентация.

Tatarovska Olesia. Verbal Representations of Background Knowledge (on the Material of English Press). It is considered that background knowledge the same as any other kind of knowledge is a cognitive notion in the first place. Thus, it can be inferred that we are to distinguish between background knowledge itself and particular ways of its realization. There is a very wide range of terms which are closely connected with the use of term “background knowledge” (presupposition, implicit meaning, subtext, vertical context, connotation, etc.) The most important and justified out of these seems to be the opposition of background knowledge and frames, because frame is also a unit of knowledge.

Background knowledge is an inalienable part of human mind and is retained in human memory; it is not included into frames because of its uniqueness, singleness, specificity of its objects; background knowledge of two people can be mutual in case when mutuality is not perceived as similarity; they have different depth, which is conditioned by a person’s culture; creating texts authors verbalize in them fragments of their background knowledge and sometimes focus on the “addressee factor”, and in some cases neglect them; verbal representations of background knowledge have allusive nature and appear to be carriers of either pragmatic information (if we refer to the object of knowledge), or stylistic (if we refer to the text or texts lying behind the object of knowledge), or these two types of information are mixed; while activating fragments of his background knowledge in the text in a language form, the author can create implicit innertext connections with the help of these verbal references, and when the text is of fictional character, he can also construct (consciously or subconsciously) a vertical context.

Key words: background knowledge, allusion, frame, vertical context, pragmatic information, stylistic information, verbal representation.

УДК 81’373

Юлія Ткаченко

УКРАЇНСЬКІ РЕАЛІЇ В НАУКОВОМУ ТЕКСТІ: ВИКЛИКИ ПРИ ПЕРЕДАЧІ НІМЕЦЬКОЮ МОВОЮ (НА МАТЕРІАЛІ КНИГИ А. КАППЕЛЕРА «DER SCHWIERIGE WER ZUR NATION. BEITRÄGE ZUR NEUEREN GESCHICHTE DER UKRAINE»)

У статті розглянуто особливості відтворення українських реалій у науковому тексті німецькою мовою. Наведено класифікації в історико-семантичному та структурному плані, реалії схарактеризовано як особливий вид одиниць безеквівалентної лексики, проаналізовано їхні лексико-семантичні особливості, виділено лексико-семантичні групи. Визначено відмінності між реаліями і термінами. Розглянуто основні способи відтворення реалій, запропоновані різними науковцями, проведено зіставлення їх класифікацій. Здійснено аналіз реалій, розглянутих у книзі А. Каппелера, швейцарського історика, який спеціалізується на вивченні російсько-українських відносин, професора Віденського університету, члена Австрійської академії наук (2001), іноземного члена НАН України (1996). У статті виокремлено стратегії та способи передачі реалій німецькою мовою, які можуть забезпечити збереження національного колориту й органічне сприйняття тексту реципієнтом. Наголошено на важливості бінарного зіставлення для визначення етнокультурної інформації. Виділено найуживаніші способи, проаналізовано доцільність їхнього застосування. У висновках підсумовано, яким чином автор намагається внести до ментального досвіду німецькомовної аудиторії нові знання про українське культурно-історичне середовище, доповнюючи та розширюючи базу інформації, яка знаходиться на межі свого й чужого, також вказано на перспективи дослідження.

Ключові слова: реалія, оніми, транслітерація, калькування, способи перекладу, науковий стиль.